

FÜZI LÁSZLÓ

Kölcsönösségeink

Tandori Dezső ünnepére

FÜZI LÁSZLÓ (1955) Kecskemét

Kevés olyan irodalmárt ismerek, aki olyan mélyen érezne az irodalmat, mint Tandori Dezső. Nem az irodalom műveléséről beszélek, nem a versek, prózák, esszék, tanulmányok színvonaláról, noha arról is beszélhetnék, hanem magának az irodalomnak, az adott verseknek, regényeknek, tanulmányoknak az érzékeléséről. Arról, hogy azok milyen értelmezési mezőben értelmezhetők, az adott életművön belül hogyan kapcsolódnak egymáshoz, s hogy mi történik velük a kinti világban, s egyáltalán, hogyan és miképpen léteznek a művek egymás közt, milyen kapcsolódási pontokat találnak maguknak a másokban, miképpen értelmezi az egyik a másikat.

Íróban, költőben, szerkesztőben is találkoztam olyan emberekkel, akik nagymesteri fokon értették-értik az irodalmat, oda-vissza, az irodalmon belül, az irodalomtörténetig visszanyúlva, s az irodalmon túl, a társadalmi összefüggésekig. Nincsenek sokan, akár az egy kezemen meg tudnám számolni őket, Tandori Dezsőt is közöttük tudva.

Az eddig mondottak ellenpólusaként veszem elő egyik fontos Tandori-sorpáromat: „De jó túllenni az egész irodalmon / oly mindegy benne s máshol ki épp hatalmon.”

Évtizedek óta távbarátságban éljük az életünket. A kifejezés nem az enyém, Dezső írta le az egyik írásában velem kapcsolatban. Érzületem szerint evidens barátom, távbarátom?, mert azt hiszem, élőben aligha találkoztunk még, jóllehet élőben találkozunk munkák által, írta az egyik írásában. Azóta, hogy ezt leírta, élőben is találkoztunk, egyszer, egyetlen alkalommal, ennek a találkozásnak a történetét elmondom majd, de maga ez az egyetlen találkozás is utal arra, hogy szellemi találkozá-sunknak az alkalmi személyes kapcsolatnál jóval mélyebb okai vannak.

Távkapcsolatunk, aztán távbarátságunk kereteit a szerző-szerkesztő kapcsolatrendszeré rajzolta ki. A szerző és a vidéki szerkesztő kapcsolatrendszeré. A vidéki szerkesztő, annyi más tennivalója mellett, a kéziratok olvasásában és a levelezésben éli ki magát. Magam olvastam kéziratot a szó valódi értelmében vett kéziratból, volt, aki a telefon kagylójába olvasta fel a versét, figyeltem a faxból kijövő papírt, a megjelenő sorokkal lépést tartva olvastam verset, elbeszélést, interjút, s olvastam az írógéppel megírt verseket, elbeszéléseket, csakúgy, mint az e-mailben jött munkákat. Dezső versei kézzel címzett borítékokban érkeztek, kísérő levelekkel, rajzokkal, a gépelt szöveget magyarázatok, eligazítások értelmezték, utasítások a szerkesztőnek és a szedőnek.

Minden más tulajdonságuk mellett erő érződött ezekben a munkákban, az alkotóerő összpontosulása, ehhez hasonló erővel munkákban talán nem is találkoztam. Az adott pillanatban, a mű megteremtődésekor a szerző teljes energiájával állt a mű mögött, mindig ezt éreztem, amikor a borítékból kikerülő írásokat olvastam. Ezt az erőt ma is becsülöm, nélküle a Tandori-életmű, most a méreteire is gondolok, nyilván nem teremtődött volna meg. Az írásokra levelekkel válaszoltam, lehetőség szerint azonnal, az olvasott írás hatása alatt, olvasói élményeim és tapasztalataimat, s a szükséges szerkesztői megjegyzéseimet is rögzítettem ezekben a levelekben. Magas hőfokú, intenzív levelezés alakult ki közöttünk, ezek a levelek azonban csak az adott írások viszonylatrendszerében értelmezhetők. Írni keveset írtam Dezső könyveiről, amit írtam, azt is csak később, úgy gondoltam, magam szerkesztőként állok a szerző és munkái mellett, nem kritikusként vagy tanulmányok írójaként.

Többek kapcsán gondoltam ezt, így sokszor érzek lelkiismeret-furdalást azért, mert a hozzám közel állókról, Baka Istvánról, Buda Ferencről, Sándor Ivánról, Géczy Jánosról, Zalán Tiborról, Kovács András Ferencről és Tandori Dezsőről, no meg a festőkről: Benes Józsefről és Maurits Ferencről keveset írtam, máskor viszont azt mondom, számomra az volt a fontos, hogy szerkesztőként együtt élhettem velük, az, hogy számos munkájuk első olvasója-nézője lehettem, beszélhettem velük

az írásaikról-képeikről, s hogy a magam szerkesztői munkáját az ő munkáikhoz kötődve végezhettem. Nem a kéziratok, levelek, rajzok elemzését, értékelését tartottam fontosnak, hanem azt, hogy életművek kibontakozását, gyarapodását segíthettem. Pályájuk, munkáik nélkül aligha tudtam volna tájékozódni, végső soron pedig lenni.

Emlékszem, sok-sok levél, a Forráshoz küldött levelek és a válaszok után Dezső először egy nyári reggelen a szerkesztőségben hívott fel telefonon. Hallani akartam a hangodat, mondta. Akkor körülbelül eddig jutottunk egymással. Pár nappal később újra telefonált, elmesélte, hogyan beszélt telefonon Ciborral, s hogy Cibortól kért tanácsot, hogy kit szerepeltessen a gombfocicsapatában. Így csúszunk bele a hosszú telefonbeszélgetéseinkbe. Személyesen egyszer találkoztunk, kettőezer-tizenegyben, amikor Dezső elnyerte a budavári önkormányzat Tóth Árpád Műfordítói Díját, én mondtam a laudációt, Dezső pedig rögtönzött műsorról élt, ott, a Szentháromság téren, az alkalomra felállított színpadon, a Könyvünnepek keretében.

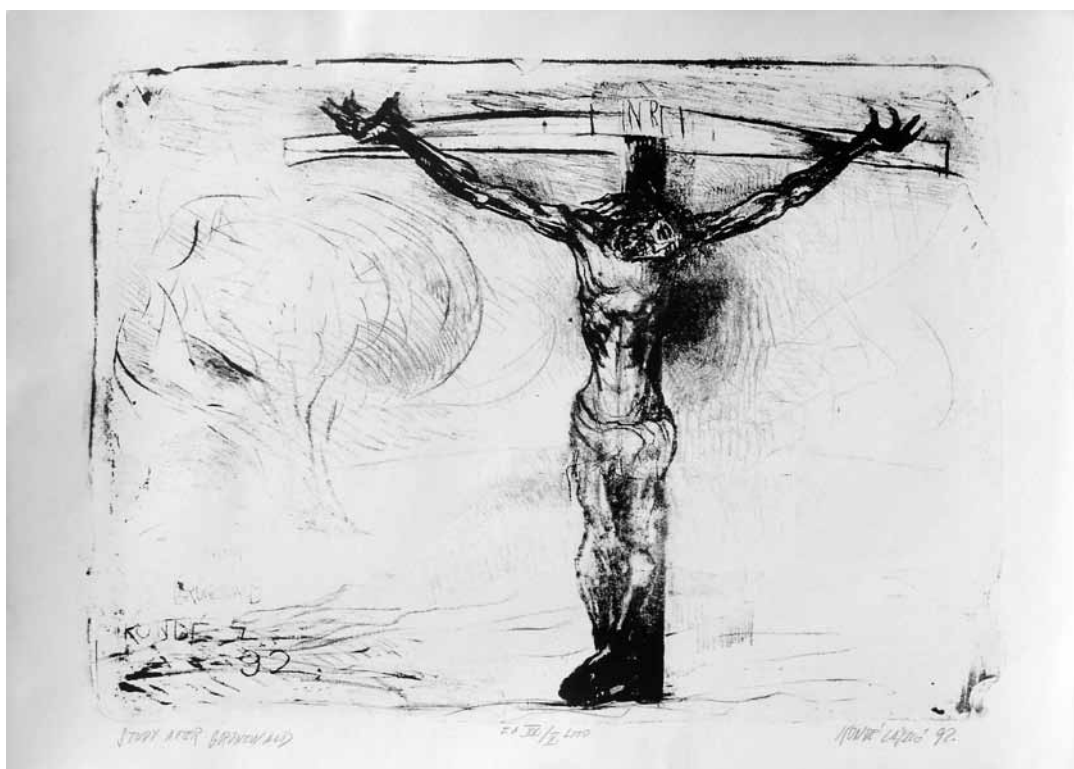
Aztán az újabb levelek, írások, rajzok, telefonok – máig, igaz, már megviseltebb hangon. Örömkre írásainak máig az egyik közlöi vagyunk.

Többször írt rólam, a könyveimről. Azt, hogy mit írt tételszerűen, itt nem sorolom fel. Annyit mondok csupán, meglepődtem azon, hogy a vélt vagy valós nemzedéki-irányzatos különbözőségeken milyen természetességgel lépett túl. Megleپödtem, amikor az egyik korábbi könyvemben a másik gyökereit felfedezte. Örültem, amikor ezt a könyvemet életsugárzónak nevezte, mert nem talált benne szorongást. Éreztem, az írásnak minden összetevője egzisztenciálisan érdekli. Leírta azt, amiről egyik könyvemben sem írtam, de amiért a könyveimet írtam, itt tapasztaltam meg, mondhatni, a saját bőrömmön, hogy milyen mélyen érti az irodalmat, annak az összes lehetséges összefüggésében.

A kölcsönösségeink kifejezést is ő használta a kapcsolatunkra.

Ezen gondolkodom, a kölcsönösségeinken.

Ha leveszem mindazt, ami társadalmi az életünkben, s azt is, ami betagozódás az ilyen vagy olyan rendszerekbe, s elfogadom azt, ami a Másik, akkor először a Dezső által a „Mindenki sziget” kifejezéssel megjelölt gondolatokat említem meg. Ezen túl ott az egzisztencialitás bélyege, az egzisztenciális jellegű vonások keresése egyszeri életünkben, ez az, ami összeköt bennünket.

KONDÉ LÁSZLÓ, Tanulmány Grünewald nyomán, 1992